

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

У статті виділені і проаналізовані базові тенденції та особливості розвитку міжнародного туризму у світовому і регіональному масштабах.

The basic tendencies and main features of international tourism development on the world and regional scale are indicated and analyzed in the paper.

Вступ і постановка проблеми. Сучасне світове господарство неможливо уявити без міжнародного туризму і туристичної індустрії. Для переважної більшості країн світу цей сектор нематеріального виробництва став суттєвою частиною експортного потенціалу національних економік і навіть господарських комплексів у цілому. Разом із тим, міжнародний туризм з-поміж галузей матеріального і нематеріального виробництва найбільш чутливо реагує на соціально-економічні і громадсько-політичні зміни, що відбуваються у суспільстві. Це дозволяє розглядати його як індикатор стану економіки і демократичності суспільства.

Актуальність дослідження. Відштовхуючись від тези, що "туризм є ключовим компонентом для сталого розвитку" [12], слід лише наголосити – актуальність досліджень туризмознавчого характеру на нинішньому етапі розвитку науки, світового господарства і суспільства впродовж декількох років є незмінно вагомою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш оперативно на зміни головних кількісних індикаторів та векторів розвитку міжнародного туризму реагує Світова туристична організація (СТО; World Tourism Organization), яка розміщує статистичні й аналітичні матеріали та науково-методичні праці фахівців із різних галузей знань на веб-сторінках свого офіційного сайту [14]. Фундаментальні наукові праці і розгорнуті навчально-методичні роботи, присвячені проблемам розвитку міжнародного туризму, належать Ганні Александровій, Валерію Квартальнову, Анжею Ковальчику (Andrzej Kowalczyk), Джейнінгу Форкесу (Joining Forces) [8-10; 13]. В Україні дослідження питань розвитку сучасного міжнародного туризму мають спорадичний характер. Окремі наукові розвідки належать Віктору Зінченку, Марті Мальській, Лесі Побоченко, Ірині Черніній, автору даної студії та іншим дослідникам [1-3; 6; 7]. Особливо відчувається брак ґрунтовних праць аналітичного характеру, які б орієнтували науковців і практиків у головних тенденціях розвитку міжнародного туризму як глобального суспільного явища і важливого сектору світового господарства.

Мета і завдання дослідження. Головна мета пропонованої студії – виявити найбільш типові просторові алгоритми функціонування міжнародного туризму як суспільного явища. Завданнями дослідження є: 1) з'ясування міри впливу макроекономічних показників на розвиток

міжнародного туризму; 2) аналіз просторових особливостей розвитку міжнародного туризму у розрізі світових туристичних регіонів, районів і окремих країн.

Виклад основного матеріалу. Результати проведеного дослідження дозволяють виділити оптимістичні довгострокові і більш песимістичні короткотермінові тенденції розвитку міжнародного туризму. Довгострокові перспективи вказують те, що міжнародний туризм розвивається динамічно і прискорено: згідно даних СТО, міжнародний туристичний потік у 1950 р. складав 25 млн прибуттів, у 2009 р. – 880 млн, а за прогнозами у 2020 р. він перевищить 1,5 млрд; прибутки від обслуговування туристів зросли протягом 1950-2000-их років із \$ 2 млрд за рік до \$ 2 млрд за день, а кошти, що обертаються у туристичній індустрії перевищують \$ 3,5 трлн і зростатимуть надалі [5]. Менш оптимістично виглядають короткострокові тенденції розвитку міжнародного туризму за минуле десятиліття, особливо за останні два роки. У цілому спостерігається пряма залежність між темпами росту світового ВВП і міжнародного туристичного потоку (рис. 1).

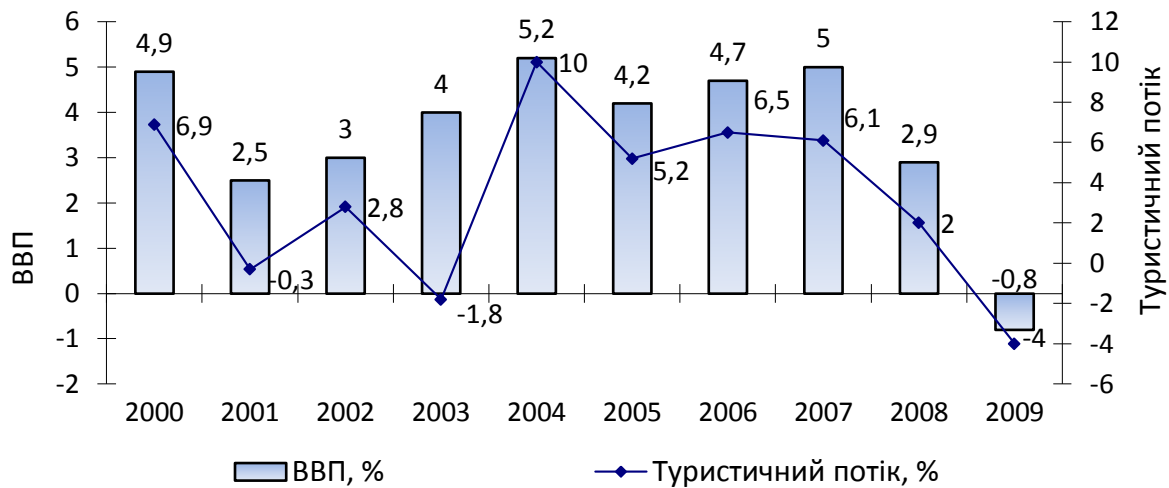

Рис. 1. Динаміка ланцюгових темпів росту світового ВВП й обсягу міжнародного туристичного потоку (туристичних прибуттів), % до попереднього року [5; 6; 11, с. 4]

Слід зазначити, що показники темпів росту міжнародного туристичного потоку у сучасному глобалізованому світі миттєво реагують на стан світової економіки: зростання або падіння темпів росту ВВП тягне за собою збільшення або зменшення темпів росту міжнародного туристичного потоку відповідно. Ця залежність стала особливо виразною із початком і поглибленням глобальної економічної кризи: якщо у 2008 р. ланцюгові темпи росту ВВП та обсягу туристичного потоку відповідно склали 2,9 і 2 %, то у 2009 р. вони становили -0,8 і -4 % (в абсолютних значеннях це складає \$ 58 трлн і 880 млн прибуттів). Це – найгірші відносні показники за останні 10 років як для світової економіки, так і для міжнародного туризму.

Швидше за все, суттєве скорочення приросту міжнародних туристичних прибуттів протягом 2001-03 років пов'язане як із економічними, так і негативними суспільно-політичними подіями та явищами у провідних світових державах або популярних туристичних регіонах: резонансні терористичні акти (можливо, що саме події 11 вересня 2001 р. у США викликали зменшення приросту міжнародного туристичного потоку на 0,3%), спалахи смертельно небезпечних захворювань (поширення так званого "курячого" грипу у 2003 р. зменшило приріст міжнародного туристичного потоку на 1,8%), громадянські, міжконфесійні і міжетнічні конфлікти тощо. Можна припустити, що різке зменшення обсягу туристичних прибуттів у 2009 р. стало можливим через реальний стан національних господарств та спряжену дію на суспільну свідомість інформації про кризові явища у світовій економіці, пандемію грипу А(Н1N1), загрозу терористичних актів, катастрофи літаків та інші негативні явища і події.

Головним туристичним регіоном світу залишається Європа, на яку припадає 53 % від загальносвітового обсягу туристичних прибуттів. На другій позиції із помітним відставанням утримується Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР), на третій – Америка. "Периферійним" туристичним регіоном світу є Африка (рис. 2).

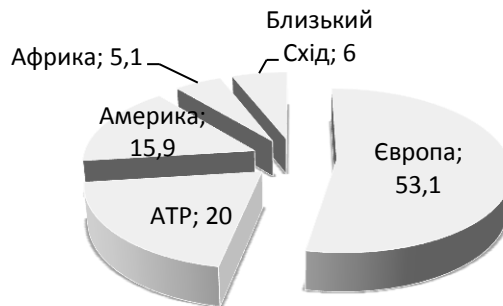

Рис. 2. Питома вага туристичних регіонів світу у просторовій структурі міжнародного туристичного потоку, 2008 р., %, [11, с. 4]

Протягом останніх років міжнародний туризм найбільш динамічно розвивався у межах країн Близькосхідного регіону: у 2008 р. темпи росту обсягу туристичних прибуттів склали 18 %, а за період із 2000 до 2008 р. – 10,5 %. Серед окремих туристичних районів світу найкращі показники темпів росту обсягів міжнародних прибуттів притаманні для Центральної Америки: 2008 р. – 7 %, 2000/08 – 8,4 %. Зменшення туристичного потоку у 2008 р. порівняно із 2007 р. характерне для чотирьох районів: Північна і Західна Європа, Північно-Східна Азія, Океанія. Темпи падіння туристичних прибуттів змінюються від 0,1 % у Північно-Східній Азії до 1,9 % у Північній Європі (рис. 3).

За обсягом туристичних прибуттів серед окремих країн світу лідирує Франція. У 2008 р. її відвідало 79,3 млн туристів, що на 3,2 % менше, ніж у попередньому році.

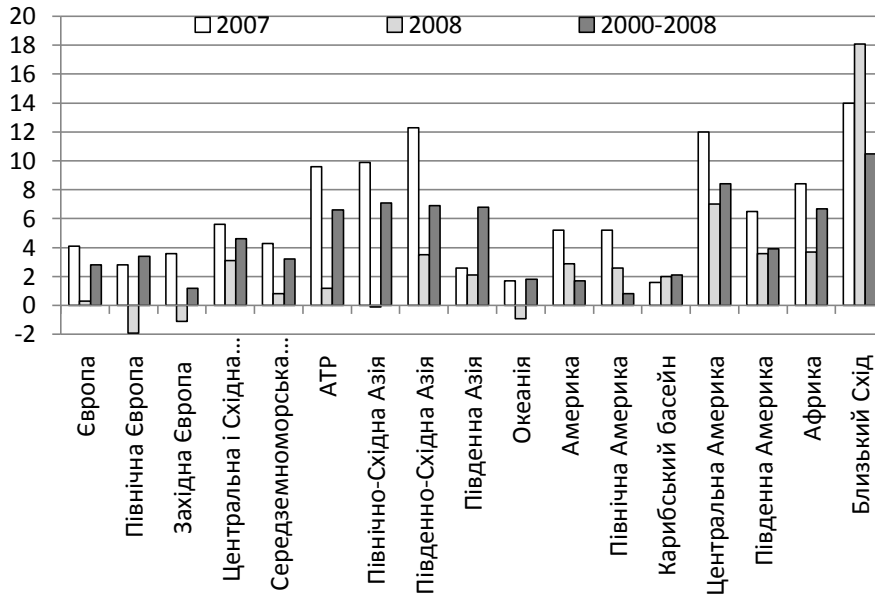

Рис. 3. Темпи росту обсягів міжнародних туристичних потоків (туристичних прибуттів) у межах регіонів та окремих туристичних районів світу, % до попереднього року, [11, с. 4].

До десяти найбільш відвідуваних країн світу належить і Україна, яка займає 7-у позицію. У 2008 р. до нашої держави приїхало 25,4 млн туристів, що майже на 10 % більше, ніж у 2007 р. У цілому у половині країн із топ-десятки (Франція, Іспанія, Китай, Італія, Велика Британія) обсяги туристичних прибуттів у 2008 р. порівняно із 2007 р. у середньому зменшилися на 2-3 %; в інших країнах вони збільшилися: від 2 % у Німеччині до 12 % у Туреччині (рис. 4).

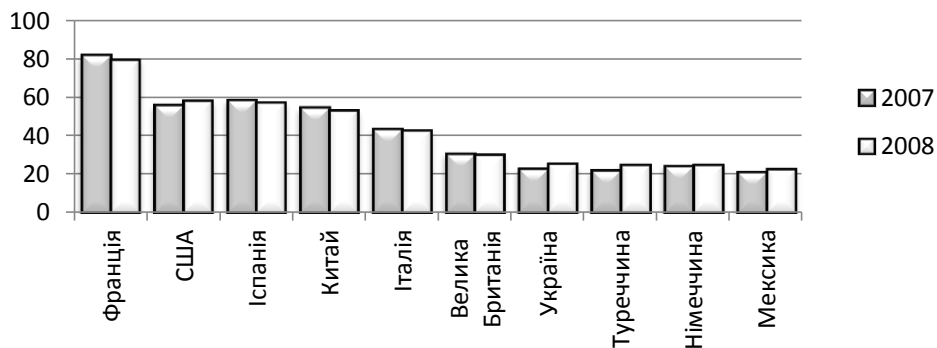

Рис. 4. Десять найбільш відвідуваних туристами країн світу, 2007-08 рр., млн прибуттів, [11, с. 6]

На першу десятку країн світу за обсягами туристичних прибуттів припадає 49 % із \$ 944 млрд отриманих у 2008 р. у всьому світі за обслуговування туристів [5].

Важливими питаннями розвитку міжнародного туризму, які визначають його потенційну просторову і галузеву векторність є мета подорожі та переважаючий вид транспорту, що використовується для перевезень туристів від місць постійного проживання до місць задоволення рекреаційно-туристичних потреб. У 2008 р. більше половини (51 %) міжнародних туристів мандрувало із метою відпочинку та розваг, для 15 % головною метою подорожі був бізнес, 7 % не визначилося із причиною поїздки і ще 27 % подорожувало із метою оздоровлення, відвідували сакральні святині, родичів і друзів. При цьому 52 % міжнародних туристів, аби добратися до місця реалізації своїх потреб, скористалися послугами авіаперевізників, 48 % подорожувало автомобілем або автобусом, ще 6 % віддали перевагу водному транспорту, а 3 % обрали залізницю [11, с. 3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сукупність висновків можна звести до кількох головних положень. 1. У довгостроковій перспективі міжнародний туризм розвивається прискореними темпами: із 1950 р. постійно зростають прибутки від обслуговування туристів та обсяги міжнародних туристичних прибуттів. Міжнародний туризм чутливо реагує на економічну ситуацію, негативні суспільно-політичні явища та процеси. 2. За обсягами туристичних прибуттів серед світових регіонів першість утримує Європа, серед країн – Франція. У 2008 р. Україна входила до десяти найбільш відвідуваних туристами країн світу. 3. Протягом останніх років міжнародний туризм найбільш динамічно розвивався у межах країн Близькосхідного регіону. 4. Понад 50 % міжнародних туристів подорожує із метою організації власного дозвілля, для відпочинку, отримання нових вражень і розваг, при цьому більше половини туристичних подорожей здійснені із використанням авіаційного транспорту.

Міжнародний туризм – глобальне багатогранне і динамічне явище, яке забезпечує постійну інтелектуальну поживу для дослідників, вимагаючи осмислення і безперервного кількісного та якісного аналізу, фундаментальних досліджень на їх основі, аналітичних викладок, необхідних для прийняття тактичних і стратегічних управлінських рішень. Тому перспективність досліджень проблем функціонування міжнародного туризму є очевидною.

1. Зінченко В. А. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70-80-ті роки ХХ ст.) / В. А. Зінченко. – К. : Ін-т історії України, 2002. – 58 с. 2. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич – К. : Знання, 2008. – 661 с. 3. Побоченко Л. М. Міжнародний туризм у системі імперативів сталого розвитку : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 / Леся Миколаївна Побоченко. – К., 2008. – 18 с. 4. Світовий інформаційний бюлетень [Електронний ресурс] / Центральне розвідувальне управління США – Режим доступу :

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> 5. Світовий туристичний барометр [Електронний ресурс] / Світова туристична організація – Режим доступу : <http://www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm> 6. Смаль І. Особливості і проблеми розвитку міжнародного туризму у контексті глобалізаційних процесів / Ігор Смаль // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С. 327-335. 7. Черніна І. В. Міжнародний туризм в економіці регіону: Навч.-метод. посібник / І. В. Черніна. – Донецьк : ДонДУУ, 2006. – 167 с. 8. Александрова А. Ю. Международный туризм: Учебник / А. Ю. Александрова. — М. : Аспект Пресс, 2002. — 464 с. 9. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 320 с. 10. Kowalczyk A. Geografia turystyki / A. Kowalczyk. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. – 287 s. 11. Tourism Highlights : 2009 Edition. – Madrid : World Tourism Organization, 2009. – 12 p. 12. Tourism is a Key Component for Sustainable Development [Електронний ресурс] / Світова туристична організація – Режим доступу : http://www.unwto.org/media/news/en/press_det.php?id=6031&idioma=E 13. Forces J – Collaborative Processes for Sustainable and Competitive Tourism / J Forces. – Madrid : World Tourism Organization, 2010. – 134 p. 14. World Tourism Organization [Електронний ресурс] / Світова туристична організація – Режим доступу : <http://www.unwto.org>